تۇغقاندارچىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن مىراسخورلۇق قىلىش

﴿ ٱلنَّبِىُّ أَوْلَىٰ بِٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَـٰتُهُمْ ۗ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِى كِتَـٰبِ ٱللَّهِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُهَـٰجِرِينَ إِلَّآ أَن تَفْعَلُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَوْلِيَآئِكُم مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِى ٱلْكِتَـٰبِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾ ﴾

﴿پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسلىرىدىنمۇ چارىدۇر، پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر، كىتابۇللادا ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە (مىراس ئېلىشتا) مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن يېقىندۇر، لېكىن (مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن بولغان) دوستلىرىڭلارغا ۋەسىيەت قىلساڭلار دۇرۇس بولىدۇ، بۇ (يەنى تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا مىراسقا ۋارىسلىق قىلىشى) كىتابتا (يەنى الله نىڭ كىتابىدا) يېزىلغاندۇر﴾.

—— سۈرە ئەھزاب 6 ـ ئايەت

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

ٱلنَّبِىُّ أَوْلَىٰ: (پەيغەمبەر چارىدۇر)، پەيغەمبەرلىك لەۋزى بىلەن خەۋەر قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شان ـ شەرىپىگە ۋە مەرتىۋىسىگە ئېھتىرام بىلدۈرۈشنى ۋە ھۆرمەت قىلىشنى ھېس قىلدۇرىدۇ. پەيغەمبەرلىك ياكى ئەلچىلىك لەۋزى بىلەن خىتاب قىلىنغان ياكى خەۋەر قىلىنغان ھەرقانداق سۆز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىپىنى ۋە مەرتىۋىسىنىڭ يۈكسەكلىكىنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈندۇر. ﴿أَوْلَىٰ﴾ دېگەن سۆز ئەڭ ھەقلىق، ئەڭ لايىق، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەققىنىڭ ئەڭ چوڭ ھەقلەردىن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۆمىنگە ئۇنىڭ جېنىدىنمۇ چارىدۇر. بىر ئىنساننىڭ ئۆز جېنىغا بولغان ئىگىدارچىلىقى قانچىلىك چوڭ بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جېنىغا ئىگىدارچىلىق قىلىشى ئۇنىڭدىنمۇ چوڭدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆكمى بىرىنچى بولۇپ ئىجرا قىلىنىدۇ، ھەققى بىرىنچى بولۇپ ئادا قىلىنىدۇ.

وَأَزْوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَـٰتُهُمْ: (پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر)، يەنى ئېھتىرام بىلدۈرۈشنىڭ ۋە ھۆرمەت قىلىشنىڭ ۋاجىپ بولۇشى، نىكاھىغا ئېلىشنىڭ ھارام بولۇشى قاتارلىق ئىشلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى مۆمىنلەرنىڭ ئانىلىرىنىڭ

ئورنىدىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلاردا، مەسىلەن ئۇ ئايالالارغا قاراش، ئۇلار بىلەن خالىي قىلىش، ئۇلارغا مىراسخورلۇق قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا ئۇلار يات ئايالالارغا ئوخشاشتۇر.

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى مۆمىنلەرنىڭ ھەقىقىي ئانىلىرى ئەمەستۇر، لېكىن ئۇلار نىكاھلىنىشنىڭ ھارام بولۇشىدا مۆمىنلەرنىڭ ئانىلىرىنىڭ ئورنىدا قىلىندى. بۇنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ قەلبىگە كۆڭدەشلىك بىلەن ئەزىيەت يېتىپ قېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈندۇر. بۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس قىلىنغان ئىشلاردىندۇر.»[1]

وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ: (ئۇرۇق - تۇغقانلار) — بۇ سۆز ئۇرۇق - تۇغقانلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئايەتتە، ئۇرۇق - تۇغقانلار تۇغقىنىغا مىراسخور بولۇشقا مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن ھەقلىقتۇر، چۈنكى، ئۇلار بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىدا تۇغقاندارچىلىق ئالاقىسى بار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٍ: (بەزىسى بەزىسىگە يېقىندۇر)، بۇ سۆز، ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە مىراسً ئېلىشتا يېقىندۇر، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە ھىجرەت قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىق ئورنىتىش بىلەن ئۆزئارا مىراسخورلۇق قىلىشلى بولاتتى. كېيىن الله بۇ ھۆكۈمنى مەنسۇخ قىلىپ، نەسەب ۋە تۇغقاندارچىلىق بىلەن مىراسخورلۇق قىلىش ھۆكمىنى بېكىتتى.

زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «بىز قۇرەيشلەر مەدىنىگە كەلگىنىمىزدە پۇل - مېلىمىز يوق ھالدا كەلگەن ئىدۇق. ئەنسارىلارنىڭ ئەجەپ ياخشى قېرىنداشلار ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. بىز ئۇلار بىلەن قېرىنداشلىق ئورناتتۇق. ئۇلار بىزنى مىراسخور قىلدى، بىزمۇ ئۇلارنى مىراسخور قىلدۇق.

ئەبۇ بەكرى خارىجە ئىبنى زەيد بىلەن قېرىنداشلىق ئورناتتى. مەن كەئب ئىبنى مالىك بىلەن قېرىنداشلىق ئورناتتىم. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر كەئب ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭ مال دۇنياسىغا مەندىن باشقا مىراسخورلۇق قىلىدىغان ئادەم يوق ئىدى. كېيىن الله تائالا: ﴿كىتابۇللادا ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە (مىراس ئېلىشتا) مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن يېقىندۇر﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۆزلىرىمىزنىڭ تۇغقانلىرىدىن مىراس ئېلىش قائىدىسىگە قايتتۇق.»

فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ: (كىتابۇللادا)، بۇ يەردىكى كىتاب قۇرئان كەرىمنى كۆرسىتىدۇ يەنى قۇرئان كەرىمدە نازىل بولغان مىراسقا ئائىت ھۆكۈملەردە، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بەزىلەر: بۇ يەردىكى كىتاب لەۋھۇلمەھپۇزنى كۆرسىتىدۇ، دەيدۇ. ئەمما ئالدىنقى قاراش كۈچلۈكرەكتۇر.

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە قاراڭ.

أَوْلِيَآئِكُم مَّعْرُوفًا: (دوستلىرىڭلارغا ۋەسىيەت قىلساڭلار)، بۇ يەردىكى ئەۋلىيائ دېگەن سۆز دوستلار، دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئايەتنىڭ بېشىدا تىلغا ئېلىنغان مۆمىنلەرنى ۋە مۇھاجىرلارنى كۆرسىتىدۇ. مەئرۇف دېگەن سۆز ۋەسىيەت دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. ئايەتنىڭ مەنىسى مۇنداق بولىدۇ: ئۇرۇق - تۇغقانلار ئۆزئارا مىراسخورلۇق قىلىشتا باشقىلاردىن ھەقلىقتۇر. شۇڭا تۇغقانلاردىن باشقىلارغا مىراس قالدۇرماڭلار. لېكىن مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن بولغان يات دوستلىرىڭلارغا ماللىرىڭلارنىڭ مەلۇم قىسمىنى ۋەسىيەت قالدۇرساڭلار، دۇرۇس بولىدۇ. بەلكى ئۇلار ۋەسىيەت قالدۇرۇشقا مىراسخور تۇغقانلارغا قارىغاندا ھەقلىقتۇر.

مَسْطُورًا: (يېزىلغاندۇر)، بۇ سۆز، قۇرئان كەرىمدە يېزىلىپ ئىسپاتلانغاندۇر، دېگەن مەنىنى ياكى الله تائالانىڭ دەرگاھىدا يېزىلىپ ئىسپاتلانغاندۇر، ھەرگىز ئۆچۈرۈلمەيدۇ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

ھەممىنى ياراتقۇچى ئۇلۇغ ئىگىمىز الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۆمىن بەندىلىرىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈكسەك مەرتىۋىسىنى ۋە ئالىي شان - شەرىپىنى خەۋەر قىلىدۇ، ئۇنىڭ ﴿مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسىلىرىدىنمۇ﴾ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۇلار ئۈستىدىكى ھەققى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ھەقلىرىدىنمۇ چوڭدۇر. ئۇنىڭ ئىشى پۈتۈن ئىشلارنىڭ ئالدىغا، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببەت ھەممە مۇھەببەتنىڭ ئۈستىگە قويۇلۇشى كېرەك. شۇڭا ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا ئاسىيلىق قىلىشقا، كىچىك ياكى چوڭ ئىشىغا خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى، بۇ ئۇنىڭ پۈتۈن مۆمىنلەرگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئەگەر ئۇ ئۇلارنى جىھادقا چاقىرسا، ئۇنىڭ بۇ بۇيرۇقىغا ناھايىتى تېزلىكتە ئاۋاز قوشۇشى، ئاتىنىڭ ياكى ئانىنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتمەسلىكى كېرەك. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا نىسبەتەن ئاتىنىڭ ئورنىدىدۇر. ئۇ ئۇلارغا پەقەت ياخشىلىق قىلىشنىلا خالايدۇ. ئۇلارنى پەقەت ئۇلارغا ياخشىلىق بولىدىغان، مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ۋە بەخت - سائادەتكە ئېرىشتۈرىدىغان ئىشلارغىلا بۇيرۇيدۇ.

الله تائالا ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىنى يۈكسەك شەرەپكە ئىگە قىلىپ، ئۇنىڭ ھەققىنى ئەڭ چوڭ ھەقلەردىن قىلغىنىدەك، ئۇنىڭ پاك ئاياللىرىنىمۇ ئالىي شەرەپكە ئىگە قىلىپ، ئۇلارنى مۆمىنلەر ئۈچۈن ئانىلار قىلدى، ئۇلارغا ئېھتىرام بىلدۈرۈش ۋە ھۆرمەت قىلىشنى ۋاجىپ قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىكرام قىلىش، ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى ۋە ۋاپات بولغاندىن كېيىنكى ھۆرمىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئەرلەرنىڭ نىكاھىغا ئېلىشىنى ھارام قىلدى. بۇ، الله تائالا ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىگە خاس قىلىپ ئاتا قىلغان خۇسۇسىيەتلەردىندۇر.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا ﴿ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ﴾ بەزىسى بەزىسىگە مىراسخور بولۇشتا باشقىلاردىن ھەقلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. نەسەبتىن كەلگەن يېقىن تۇغقان ئۆزىنىڭ تۇغقىنىغا مىراسخور بولۇشتا يىراق ۋە يات ئادەمدىن ھەقلىقتۇر. لېكىن، ئىنسان ۋەسىيەت قالدۇرماقچى بولسا، يات ئادەم ۋەسىيەت قالدۇرۇشقا تۇغقاندىن ھەقلىقتۇر. چۈنكى، مىراسخورغا ۋەسىيەت قالدۇرۇلمايدۇ. يات ئادەملەر ئەمەس، بەلكى تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا مىراسخور بولۇشىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈم الله نىڭ ئادىل ھۆكمى بولۇپ، ئۇنى روشەن كىتابى قۇرئان كەرىمدە ئىنسانلارغا دەستۇر قىلىپ نازىل قىلدى ۋە يېزىپ بېكىتتىلگەن، مەڭگۈ ئۆچۈرۈلمەيدىغان، ئەمەل قىلىش لازىم بولغان ھۆكۈم قىلىپ بەلگىلىدى.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان باغلىنىشلىقى

الله تائالا ئىلگىرىكى ئايەتلەردە مۆمىنلەرنى بالا بېقىۋېلىشتىن قول ئۈزۈشكە بۇيرۇدى، شۇنداقلا بېقىۋالغان بالىلارنى ئۇلارنىڭ ئۆز ئاتىلىرىنىڭ ئىسىملىرى بىلەن چاقىرىشقا ۋە ئۇلارنى ئۆز ئاتىلىرىغا نىسبەت بېرىشكە بۇيرۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەيد ئىبنى ھارىسەنى بالا قىلىۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بالا قىلىۋېلىشتىن قول ئۈزۈشكە ۋە ئۇنى ئۆز ئاتىسىنىڭ ئىسمى بىلەن چاقىرىشقا بۇيرۇلغان چاغدا، بۇ ھۆكۈم زەيدكە ئېغىر تۇيۇلغان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئايەتلەردىن كېيىن كەلگەن بۇ ئايەت زەيدكە تەسەللى بولدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئاتا بولۇشتىن قول ئۈزگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئۆز پۇشتىدىن بولغان بالا بىلەن باشقا بالىلارنى پەرقلەندۈرمەستىن پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئورتاق كۆيۈنىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بەردى. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىگىدارچىلىقى مەڭگۈ داۋام قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۆمىنگە ئۆز نەپسىدىنمۇ ھەقلىقتۇر. شۇنداقلا ئۇ پۈتۈن تۇغقانلىرىدىن ئارتۇقتۇر. ئۇ ئىنسانلارنى بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشتۈرىدىغان ئىشلارغا بۇيرۇغۇچى، بەختسىزلىككە گىرىپتار قىلىدىغان ئىشلاردىن توسقۇچىدۇر. ئۇ ھەر بىر مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارنىڭ مەنىۋى ئاتىسىدۇر. ئۇنىڭ پاك ئاياللىرى مۆمىنلەرنىڭ ئانىلىرىدۇر. ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالا قىلىۋالغان ئادەمگە ئاتىلىق قىلىشتىن قول ئۈزسە، بۇ ھېچ بىر مۆمىننى قايغۇغا سالماسلىقى لازىم. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەنىۋى ئاتىدارچىلىقى مەڭگۈلۈكتۇر.

ئىش شۇنداق ئىكەن، مۆمىنلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرىنىڭ جانلىرىدىنمۇ ياخشى كۆرۈشى، ئۇنىڭ ھۆكمىنى ئۆزلىرىنىڭ ھۆكمىدىن بالدۇر ئىجرا قىلىشى، ئۇنىڭ ھەققىنى ئۆزلىرىنىڭ ھەقلىرىدىن ئۈستۈن قويۇشى ۋاجىپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تولىمۇ راست ئېيتقان: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله

بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار مېنى ئاتىسىدىن، بالىسىدىن ۋە پۈتۈن ئىنسانلاردىن ياخشى كۆرمىگىچە مۆمىن بولالمايدۇ.»[1]

ئى اللە! بىزگە ئۇنى ياخشى كۆرۈشنى ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشنى رىزىق قىلىپ بەرگىن، ئۇنى بىزگە قىيامەت كۈنى شاپائەتچى قىلىپ بەرگىن!

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

1 ـ تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايىتى كەرىمىنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىنى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىغا چىقماقچى بولغاندا كىشىلەرنى بۇ غازاتقا چىقىشقا تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇدى. ئادەملەردىن بەزىلەر: ئاتا ـ ئانىلىرىمىزدىن رۇخسەت سوراپ باقايلى دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلار ھەققىدە: ﴿پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسىلىرىدىنمۇ چارىدۇر﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى[2].

2 ـ ئىمام قۇرتۇبى تەپسىرىدە مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا جىنازە كەلتۈرۈلسە، كىشىلەردىن: «مېيىتنىڭ قەرزى بارمۇ؟» دەپ سورايتتى. ئەگەر ئۇلار: ياق، دېسە، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرەتتى، ئەگەر ئۇلار: ھەئە، قەرزى بار دېسە، ھەمراھلىرىنىڭ نامىزىنى سىلەر چۈشۈرۈڭلار، دەيتتى. اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يۇرتلارنى پەتھى قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇ مۇنداق دېدى: «مەن مۆمىنلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئىگىدارچىلىق قىلىشقا ھەممە ئىنسانلاردىن ھەقلىقمەن، ئەگەر خالىساڭلار ﴿پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسىلىرىدىنمۇ چارىدۇر﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇڭلار. قايسىبىر مۆمىن پۇل ـ مال قالدۇرۇپ كەتسە، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن مىراسخورلۇق قىلىشقا تېگىشلىك كىم بولسا شۇلار مىراسخور بولىدۇ، ئەگەر ئۇ قەرز ياكى قارىغۇچىسى يوق بالا ـ چاقا قالدۇرۇپ كەتسە، ئۇلار مېنىڭ قېشىمغا كەلسۇن، مەن ئۇلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىمەن.»[3]

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «ھازىر ئەھۋال گۇناھلارنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى بىلەن ئاستىن ئۈستۈن بولۇپ كەتتى. ئەگەر ۋاپات بولغۇچىلار پۇل ـ مال قالدۇرۇپ كەتسە، تۇغقانلار ئۇنى تالىشىپ تۇرۇپ ئالىدۇ. ئەگەر ئۇلار موھتاج بالا ـ چاقىلارنى قالدۇرۇپ كەتسە، تۇغقانلار ئۇلار بىلەن كارى بولمايدۇ. بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى تەپسىر قىلىپ ۋە چۈشەندۈرۈپ قويغان بۇ ئىگىدارچىلىقتىن پەقەت سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ.»[4]

[1] ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسائى رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 21 ـ جىلد، 151 ـ بەت.
[3] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 21 ـ جىلد، 151 ـ بەت.
[4] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 124 ـ بەت.

www.munber.org

ئەسكەرتىش: بىرىنچىدىن يۇقىرىدىكىلەر ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىدۇر.

ئىككىنچىدىن ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتى ئايەتتىكى ئىگىدارچىلىقنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇڭ.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ بۇ ئايىتى كەرىمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ئىشلاردا ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۇ ئۈستۈنلۈك شەرتسىز بايان قىلىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاندىن ئەۋزەل ئىكەن، ئەلۋەتتە پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئەۋزەلدۇر.

2 ـ الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنى مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرى دەپ بايان قىلدى. شۇنداق بولغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۆمىنلەرنىڭ ئاتىسى بولىدۇ. ئۇبەي ئىبنى كەئبنىڭ قول يازما قۇرئانىدا «ئۇ ئۇلارنىڭ ئاتىسىدۇر» دەپ يېزىلغان. ئۆمەر بۇ قىرائەتنى ئاڭلىغاندا ئۇنى ئىنكار قىلىپ: ئى ئوغۇل! ئۇنى ئۆچۈرىۋەتكىن، دېگەن. ئىبنى ئابباس ئۇنىڭغا: ئۇ، ئۇبەي ئىبنى كەئبنىڭ قۇرئانىدا بار تۇرسا، دېگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر ئۇبەينىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە سورىغاندا، ئۇبەي ئۇنىڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قۇرئاننى ئىملا قىلىپ بېرەتتى، سېنى بولسا بازارلاردا ئېلىپ ـ سېتىش مەشغۇل قىلاتتى، دېگەن[1].

الله تائالانىڭ: ﴿پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر﴾ دېگەن سۆزىدە ئوخشىتىش بولۇپ، ئۇنىڭ ئاياللىرى ئېھتىرام بىلدۈرۈش ۋە ھۆرمەت قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقىدا، ھەمدە نىكاھلىنىشنىڭ ھارام بولۇشىدا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىغا ئوخشايدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

3 ـ الله تائالانىڭ: ﴿كىتابۇللادا ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە (مىراس ئېلىشتا) مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن يېقىندۇر﴾ دېگەن سۆزى پەقەت مىراس ئېلىشتىكى يېقىنلىقنى بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭ مىراستا خاس ئىكەنلىكى جۈملىنىڭ مەزمۇنىدىن چىقىپ تۇرىدۇ. چۈنكى، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا ياردەملىشىشتە ۋە كۆيۈنۈشتە بىر ـ بىرىگە يېقىندۇر. «ئەڭ تۆۋەن دەرىجىدىكى مۇسۇلمانمۇ ئۇلارغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇ. ئۇلار غەيرى دىندىكىلەرگە بىر قولدەك قارشى تۇرىدۇ.» ھەدىس شەرىپتە ئەنە شۇنداق بايان قىلىنغان. شۇڭا تۇغقانلارنىڭ ئارىسىدىكى يېقىنلىق پەقەت مىراستا قارىتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ياردەملىشىشىنى، بىرلىشىشىنى ۋە ھەمكارلىشىشىنى ئالاھىدە تەكىتلەشنىڭ ھاجىتى يوق. چۈنكى، مۇنداق قىلىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ۋاجىپتۇر.

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 125 ـ بەت.

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

كەمبەغەل مۇسۇلمانلارنىڭ قەرزىنى خەلىپىنىڭ ئادا قىلىشى ۋاجىپ بولامدۇ؟

بەزى ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «خەلىپىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئەگىشىپ كەمبەغەللەرنىڭ قەرزىنى دۆلەت خەزىنىسىدىن ئادا قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىس شەرىفتە مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئۇ قەرز ياكى قارىغۇچىسى يوق بالا ـ چاقا قالدۇرۇپ كەتسە، ئۇلار مېنىڭ قېشىمغا كەلسۇن، مەن ئۇلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىمەن.» يەنى ئۇنىڭ قەرزىنى مەن ئۆتەيمەن، بالا ـ چاقىلىرىغا مەن قارايمەن.

خەلىپە بولسا الله نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئورۇنباسارىدۇر. شۇڭا ئۇنىڭ مۇسۇلمان كەمبەغەللىرىنىڭ قەرزلىرىنى ئادا قىلىشى ۋاجىپتۇر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ ئىنتايىن ئىنچىكىلىك بىلەن چىقىرىلغان ھۆكۈم بولۇپ، دۆلەت يوقسۇللارنىڭ ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈشى، ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتىگە كاپالەتلىك قىلىشى، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن ۋە پەرزەنتلىرىدىن خەۋەر ئېلىشى كېرەك.

ئىككىنچى ھۆكۈم

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارنىڭ ئانىلىرىمۇ؟

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارنىڭ ئانىلىرىمۇ؟ ياكى ئەرلەرنىڭلا ئانىلىرىمۇ؟ دېگەن مەسىلە ھەققىدە مۇنداق ئىككى خىل قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدى: بىرىنچى، ئۇلار ئەرلەرنىڭمۇ، ئاياللارنىڭمۇ ئانىلىرىدۇر. ئىككىنچى، ئۇلار پەقەت ئەرلەرنىڭلا ئانىلىرىدۇر.»

ئىبنۇل ئەرەبى يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ئىككىنچى قاراش توغرىدۇر. چۈنكى، ئۇلارنى ئانا قىلىشتىن مەقسەت، نىكاھلىنىشنىڭ ھارام بولۇشىدا ئۇلار مۆمىن ئەرلەرنىڭ ئانىلىرىنىڭ ئورنىدا مۇئامىلە قىلىندۇ. ئاياللارنىڭ ئارىسىدا نىكاھلىنىش مەۋجۇت ئەمەس. شۇڭا ئۇلار ئۆزئارا ھجابلانمايدۇ. رىۋايەت قىلىنىشىچە بىر ئايال ئائىشەگە: ئى ئانا! دېگەن. ئائىشە ئۇنىڭغا: مەن سىزنىڭ ئانىڭىز ئەمەس، مەن پەقەت ئەرلىرىڭلارنىڭ ئانىسىمەن، دېگەن.»[1]

قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنى ئاياللارنىڭ ئانىلىرى ئەمەس، پەقەت ئەرلەرنىڭلا ئانىلىرىدۇر، دەپ خاسلاشتۇرۇشنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق. مېنىڭ چۈشىنىدىغىنىم شۇكى، ئۇلار ئەرلەرنىڭمۇ، ئاياللارنىڭمۇ ئانىلىرىدۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىغا ئەر ـ ئاياللار بىردەك ھۆرمەت قىلىشى

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد.

www.munber.org

كېرەك. بۇنى ﴿پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسىلىرىدىنمۇ چارىدۇر﴾ دېگەن ئايەت ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. چۈنكى، بۇ ئايەت ئەرلەرنىمۇ، ئاياللارنىمۇ شەرتسىز ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنى يەنە ئۇبەيىنىڭ «ئۇ ئۇلارنىڭ ئاتىسىدۇر» دېگەن قىرائىتىمۇ كۆرسىتىپ بېرىدۇ.»[1]

مەن ئىمام قۇرتۇبىنىڭ قارىشىنى كۈچلۈك، دەپ قارايمەن. توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

نىكاھلىنىشنىڭ ھارام بولۇشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ئاياللىرى ئۈچۈنمۇ؟

ئۆلىمالار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشنىڭ ھاراملىقىغا بۇ ئايەتنى ۋە الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى دەلىل قىلىدۇ: ﴿سىلەرنىڭ رەسۇلۇللاھنى رەنجىتىپ قويۇشۇڭلار دۇرۇس ئەمەس، رەسۇلۇللاھتىن كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلارمۇ مەڭگۈ دۇرۇس ئەمەس﴾[2]. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشنىڭ ھارام بولۇش ھۆكمى، مەيلى ئۇلاردىن تالاق قىلىنغان ياكى تالاق قىلىنمىغان ئاياللار بولسۇن، مەيلى بىر تۆشەكتە بولغان ياكى بىر تۆشەكتە بولمىغان ئاياللار بولسۇن، ئۇنىڭ ھەممە پاك ئاياللىرىغا قارىتىلامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە مۇنداق ئىككى قاراشقا كەلگەن:

1 ـ ئىمام شافىئىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەپ قارايدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى دېگەن سۆز مەيلى تالاق قىلىنغان بولسۇن ياكى تالاق قىلىنمىغان بولسۇن، ئۇنىڭ خوتۇنى دەپ ئاتالغان ھەممە ئاياللىرىغا قارىتىلىدۇ. شۇڭا بۇ ھۆكۈم ئۇنىڭ ھەممە ئاياللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ قاراش بۇ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىدۇر.

2 ـ ئىككى ھەرەمنىڭ ئىمامى ھارام بولۇش ھۆكمىنى پەقەت بىر تۆشەكتە بولغان ئاياللىرىغىلا قارىتىشنى توغرا تاپىدۇ. ئۇ بۇنىڭغا مۇنداق بىر رىۋايەتنى دەلىل قىلىدۇ: ئەشئەس ئىبنى قەيس ئىسىملىك ئادەم ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تۆي كېچىسى پاناھ تىلىگەن ئايالنى نىكاھىغا ئالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر ئۇنى چالما ـ كېسەك قىلماقچى بولىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ ئايال بىلەن بىر تۆشەكتە بولمىغانلىقى خەۋەر قىلىنىدۇ. نەتىجىدە ئۆمەر ئۇنى چالما ـ كېسەك قىلىشتىن توختاپ قالىدۇ. يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: ئۆمەر ئۇ ئايالنى چالما ـ كېسەك قىلماقچى بولىدۇ. ئاندىن ئۇ ئايال: نېمە ئۈچۈن بۇ جازانى بېرىسىلەر؟ مەن ھىجابقا بۇيرۇلمىغان، مۇسۇلمانلارنىڭ ئانىسى دەپمۇ ئاتالمىغان تۇرسام؟ دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر ئۇنى جازالاشتىن توختاپ قالىدۇ.

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 123 ـ بەت.
[2] سۈرە ئەھزاب، 53 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

كۆچلۈك قاراش

ئىككى ھەرەمنىڭ ئىمامىنىڭ ”ھارام بولۇش ھۆكمى پەقەت بىر تۆشەكتە بولغان ئاياللىرىغىلا قارىتىلىدۇ“ دېگەن قارىشى توغرىدۇر. ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر تۆشەكتە بولۇپ بولغاندىن كېيىن تالاق قىلغان ئايال بولسا، ئۇمۇ ھارام بولىدۇ. ئەمما پەقەتلا نىكاھلانغان ئايال بولسا، ھارام بولمايدۇ. پاناھ تىلىگەن ئايالنىڭ ئىشى مۇشۇنداق بولغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى نىكاھىغا ئالغان. ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن بىر تۆشەكتە بولماقچى بولغاندا، ئۇ ئايال: اللّٰه قا سىغىنىپ سەندىن پاناھ، تىلەيمەن دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىز بۇ ئىشتىن پاناھ تىلىدىڭىز» دېگەن. ئاندىن ئۇ ئايالنى ئاتىسىنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىۋەتكەن. ئۇ ئايال مۇنداق دەيتتى: مەن بەختسىز ئايالمەن، چۈنكى، مەن ئەنە شۇ ئالىي شان ـ شەرەپتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىلىش شەرىپىدىن مەھرۇم قالدىم[1].

تۆتىنچى ھۆكۈم

ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ئۆزئارا مىراس ئالامدۇ؟

اللّٰه تائالانىڭ: ﴿ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە (مىراس ئېلىشتا) مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن يېقىندۇر﴾ دېگەن سۆزى تۇغقانلارنىڭ بىر ـ بىرىگە مىراسخور بولۇشتا ياتلاردىن ھەقلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئايەت مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئورنىتىلغان قېرىنداشلىق ۋە ياردەملىشىش سەۋەبى بىلەن ياكى ھىجرەت قىلىش سەۋەبى بىلەن مىراسخور بولىدىغان ھۆكۈمنى مەنسۇخ قىلدى. مۇھاجىر ئۆزىنىڭ ئەنسارى قېرىندىشى ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا مىراسخور بولاتتى. ئاندىن بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، مىراسنى نەسەبتىن بولغان تۇغقانلار ئالىدىغان ھۆكۈم بارلىققا كەلدى.

بەزى فىقھشۇناسلار بۇ ئايىتى كەرىمەدىن: بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان تۇغقانلار ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش مۇئەييەن مىراس بەلگىلەنمىگەن، ھەمدە ئۆلگۈچىنىڭ ئوغۇللىرى، ئاتا تەرەپ تۇغقانلىرى بولمىغان تۇغقانلارنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا بۇ تۇغقانلار ئۇنىڭدىن قالغان پۇل ـ مالغا مىراسخور بولۇشتا ئۇنى مۇسۇلمانلار دۆلەت خەزىنىسىگە بېرىۋېتىشتىن ھەقلىقتۇر دېگەن ھۆكۈمنى ئالغان بولۇپ، بۇ ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ ۋە كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشىدۇر. ئۇلارنىڭ بۇ ھەقتىكى دەلىلى شۇكى، بۇ ئايەت، مەيلى مۇئەييەن مىقداردا مىراس بەلگىلەنگەن تۇغقانلار بولسۇن، ياكى مېيىتنىڭ ئوغۇللىرى، ئاتا تەرەپ تۇغقانلىرى بولسۇن، مەيلى ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش تۇغقانلار بولسۇن، ھەممە تۇغقانلارنىڭ مىراس ئېلىشتا ياتلاردىن

---

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 167 ـ بەت.

www.munber.org

ھەقلىق ئىكەنلىكىنى تەلەپ قىلىدۇ. دېمەك، بۇ ئايەت مېيىتنىڭ ھەممە تۇغقانلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئۇلار يەنە مۇنداق دەلىل كۆرسىتىدۇ: مېيىت بىلەن مۇسۇلمانلار دۆلەت خەزىنىسى ئارىسىنى دىنىي قېرىنداشلىق ئالاقىسى باغلاپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن تۇغقانلار ئارىسىنى دىنىي قېرىنداشلىق ئالاقىسىدىن سىرت تۇغقاندارچىلىقتىن ئىبارەت يەنە بىر نەرسە باغلاپ تۇرىدۇ. شۇنداق بولغاندا ئۇلار ئارىسىدا دىنىي قېرىنداشلىق ۋە تۇغقاندارچىلىقتىن ئىبارەت ئىككى يېقىنلىق مەۋجۇت بولىدۇ.

بۇ مۇنداق بىر مىسالغا ئوخشايدۇ: ئەگەر بىر قورساقتىن چىققان بىر قېرىندىشى ۋە ئاتا بىر قېرىندىشى بار ئادەم ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭدىن قالغان پۇل ـ مالنىڭ ھەممىسى بىر قورساقتىن چىققان قېرىندىشىغا قالىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۆلگۈچىگە ئاتا ۋە ئانا تەرەپتىن ئىبارەت ئىككى جەھەتتىن تۇغقان كېلىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ تۇغقاندارچىلىقى ئاتا تەرەپتىن بولغان قېرىندىشىنىڭ تۇغقاندارچىلىقىدىن كۈچلۈكتۇر. چۈنكى، ئاتا تەرەپتىن بولغان قېرىندىشى بىر تەرەپتىن تۇغقان كېلىدۇ. ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ ھۆكمىمۇ مانا مۇشۇ مىسالدىكىدەك بولىدۇ.

ئىمام شافىئىي (اﷲ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش تۇغقانلار مىراس ئالالمايدۇ.

ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۆلگۈچىنىڭ ئوغۇللىرى، ئاتا تەرەپ تۇغقانلىرى بولمىغان، مۇئەييەن مىقداردا مىراس بەلگىلەنگەن تۇغقانلىرىمۇ بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا ئۇنىڭغا مۇسۇلمانلار دۆلەت خەزىنىسى مىراسخورلۇق قىلىشقا ئەڭ ھەقلىقتۇر. بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭدىن قالغان مال ـ مۈلك مۇسۇلمانلارغا تېگىشلىك بولىدۇ ۋە دۆلەت خەزىنىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ.»

ئۇنىڭ بۇ ھەقتىكى دەلىلى شۇكى، مىراس ئىشىدا چوقۇم قۇرئاندىن ۋە سۈننەتتىن دەلىل بولۇشى كېرەك. بۇ مەسىلىدە ئەقىلگە ياكى كۆز قاراشقا تايىنىشقا بولمايدۇ. ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش تۇغقانلارنىڭ مىراسخور بولىدىغانلىقى ھەققىدە كەسكىن دەلىل يوق. شۇڭا ئۇلار مىراس ئالالمايدۇ. نەتىجىدە مېيىتتىن قالغان پۇل ـ مال دۆلەت خەزىنىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ.

كۈچلۈك قاراش

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ ۋە كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ: ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش تۇغقانلارمۇ مىراس ئالىدۇ دېگەن قارىشى توغرىدۇر. ئۇ قۇرئان ۋە سۈننەتتىكى شەرئەت بەلگىلىمىرى دەلىللىرىدىن ئېنىق چىقىدۇ. بۇ تېما مىراس بىلىملىرى ھەققىدىكى مەسىلىلەر ئۈستىدە تەپسىلىي بايان قىلىنىغان بولۇپ، ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىش لازىم.

ئايەتلەر كۆرسىتىدىغان ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن مۆمىنلەرگە ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ.

2 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىپىگە ھۆرمەت قىلغانلىقتىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىش ھارامدۇر.

3 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتىغا ھۆرمەت قىلىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ۋاجىپتۇر.

4 ـ ئورنىتىلغان قېرىنداشلىق ۋە ئۆزئارا ياردەملىشىش سەۋەبى بىلەن ئالىدىغان مىراس ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، نەسەبتىن بولغان تۇغقاندارچىلىق بىلەن مىراس ئېلىش بېكىتىلدى.

5 ـ ئۇلۇغ شەرىئەتنىڭ ئەھكاملىرى الله نىڭ دەرگاھىدىن نازىل بولۇپ قۇرئان كەرىمگە يېزىپ قالدۇرۇلغان.

6 ـ ئانا تەرەپ تاغا، ئاتا تەرەپ ھاماچا، قىزلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش تۇغقانلار مىراس ئىشىدا مۇسۇلمانلار دۆلەت خەزىنىسىنىڭ ئالدىغا قويۇلىدۇ، دېگەن قاراش توغرىدۇر.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ھەممىنى ياراتقۇچى الله تائالا ئۆز ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىسلامىي جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ ئارىسىدا ئەقىدە ۋە دىن ئالاقىسىنى ئورناتتى، بۇ ئالاقىنى كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە غەلىبىنىڭ نامايەندىسى، بەخت ـ سائادەت ۋە نىجاتلىقنىڭ يولى بولغان ئىسلامىي قېرىنداشلىق بىلەن تېخىمۇ كۈچەيتتى. ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە مۇسۇلمانلار ئەنە شۇ ئەقىدە ۋە دىن ئالاقىسىنىڭ سەۋەبى بىلەن، ھىجرەت ۋە ئۆزئارا ياردەملىشىشنىڭ سەۋەبى بىلەن بىر ـ بىرىگە مىراسخورلۇق قىلاتتى. ئەنسارى مۇھاجىر قېرىندىشىغا، مۇھاجىر ئەنسارى قېرىندىشىغا مىراسخورلۇق قىلاتتى، ئۆز تۇغقانلىرى مىراسخورلۇق قىلالمايتتى. نەتىجىدە مۆمىنلەر ئارىسىدا ئەقىدە ۋە ئىمان ئالاقىسى مۇستەھكەملەشتى، ئىسلام قېرىنداشلىقى ئۇلگە قىلىندى. ﴿مۆمىنلەر ھەقىقەتەن (دىندا) قېرىنداشلاردۇر﴾[①]. ئىسلامىي قېرىنداشلىق نەسەبتىكى قېرىنداشلىقتىن، دىنىي ئالاقە قانداشلىقتىكى ئالاقىدىن كۈچىيىپ كەتتى. مۇسۇلمانلار بىر تەنگە، بىر ـ بىرىنى چىڭىتىپ تۇرىدىغان بىر بىناغا ئوخشاش بولۇپ كەتتى.

[①] سۈرە ھۇجۇرات، 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا مۆمىنلەر ئارىسىدىكى دىنىي سەۋەب بىلەن، ھىجرەت ۋە ئۆزئارا ياردەملىشىش سەۋەبى بىلەن ئالىدىغان مىراسنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، تۇغقاندارچىلىق ۋە نەسەب سەۋەبى بىلەن مىراس ئالىدىغان ھۆكۈمنى بېكىتتى. بۇ ئىسلام دىنىدا ئائىلە ئىتتىپاقىنى چىڭىتىشقا يۈزلىنىش ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، ئائىلە جەمئىيەتنىڭ ئاساسىدۇر. ئەگەر ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ئارىسىدىكى قېرىنداشلىق ئالاقىلىرى پۇختىلانسا، جەمئىيەتنىڭ ئۇلى كۈچىيىدۇ. ئەگەر بۇ ئالاقىلار بۇزۇلسا، جەمئىيەتنىڭ تىنچلىقى تەسىرگە ئۇچرايدۇ، ئىتتىپاقى بۇزۇلىدۇ.

الله تائالا ھەممە تۇغقاننى مىراس ئالىدىغان قىلىپ بېكىتمىدى، ئەكسىچە تۇغقاندارچىلىق ئالاقىسى بىلەن بىرلىكتە ئىمان ئالاقىسىنىڭ بولۇشىنى ۋاجىپ قىلدى. ئەگەر بالا كاپىر بولسا، ئاتىسىغا مىراسخورلۇق قىلالمايدۇ. مۇسۇلمان ئەمەس قېرىنداشمۇ مۇسۇلمان قېرىندىشىغا مىراسخورلۇق قىلالمايدۇ. ئىسلام دىنى بۇ ھۆكۈم ئارقىلىق ئىمان ئالاقىسىنى نەسەب ئالاقىسى بىلەن بىرلەشتۈردى ۋە تۇغقاندارچىلىقنىڭ پەقەت ئىمان بولغاندىلا ئاندىن مەنپەئەت يەتكۈزەلەيدىغانلىقىنى بېكىتتى. بۇنىڭ بىلەن ئائىلىنىڭ ھۆرمىتىنى، دىنىنىڭ ھۆرمىتىنى ۋە تۇغقاننىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىنى قوغدىدى. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم ئۆزىنىڭ ئادىل ھۆكمى بىلەن نازىل بولدى: ﴿الله نىڭ ھۆكمىدە، ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىر ـ بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئەڭ ھەقلىقتۇر، شۈبھىسىزكى، الله ھەر شەيئىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1]. الله تائالا يەنە بۇ سۆزنىمۇ نازىل قىلدى: ﴿كىتابۇللادا ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىگە (مىراس ئېلىشتا) مۆمىنلەردىن ۋە مۇھاجىرلاردىن يېقىندۇر﴾.

ئىمان كۈچىيىپ دىللارغا مۇستەھكەم ئورنىغاندىن كېيىن، ھىجرەت قىلىش ۋە ئۆزئارا ياردەملىشىش سەۋەبى بىلەن ئالىدىغان مىراس بۇ ھۆكۈم بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، نەسەب سەۋەبى بىلەن ئالىدىغان مىراس ھۆكمى بېكىتىلدى.

ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن مۆمىنگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئىگىدارچىلىق قىلىشقا ھەممە ئىنسانلاردىن ھەقلىقمەن، ئەگەر خالىساڭلار ﴿پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسىلىرىدىنمۇ چارىدۇر﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇڭلار، قايسىبىر مۆمىن پۇل ـ مال قالدۇرۇپ كەتسە، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن مىراسخورلۇق قىلىشقا تېگىشلىك كىم بولسا شۇلار مىراسخور بولىدۇ، كىمكى قەرز ياكى قارىغۇچىسى يوق بالاچاقا قالدۇرۇپ كەتسە، ئۇلار مېنىڭ قېشىمغا كەلسۇن، مەن ئۇلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىمەن.»

---

[1] سۈرە ئەنفال، 75 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.